

PARC NATURAL DE L'ALT PIRINEU

Es relativament fàcil trobar informació per descobrir preciosos paisatges fora de les nostres fronteres, de fet a vegades ens arriben sense buscar-la. Però ja costa més obtenir les dades per buscar lo que tant fàcilment trobem fora de casa. Es per això que us vull parlar del Parc Natural de l'Alt Pirineu, un immens territori amb una gran diversitat d'ambients naturals, gairebé desconegut per la majoria dels catalans.

Les sinuoses formes del Parc Natural de l'Alt Pirineu abracen un gran territori, es tracta de l'espai protegit més gran d'entre els 20 parcs amb què compta Catalunya. Dins del parc trobem el cim més alt i la cavitat més profunda de tot el principat: La Pica d'Estats de 3143 m i l'avenc de la Cigalera de l'Obaga de Baleran amb 320 m de profunditat. Els seus 79.317 ha estan repartides entre les comarques del Pallars Sobirà (55,2%) i l'Alt Urgell (5,6%). Limita al nord amb França; a l'est, amb Andorra; a l'oest, amb la Vall d'Aran i al sud amb el Pallars Jussà.

Són 15 els municipis que formen el parc natural, però només cinc (Guingueta d'Àneu, Alt Àneu, Vall Cardòs, Lladorre i Alins) tenen la totalitat dels llacs glacials del parc. Després d'un llarg procés, la Generalitat de Catalunya va crea el parc l'1 d'agost del 2003, però aquesta no va ser la primera vegada que es va intentar protegir aquest magnífic territori. Al llarg dels anys s'han creat petites zones protegides.

- Al 1932 es va intentar protegir les zones de Sant Joan de l'Erm i la vall de Santa Magdalena, però finalment no va ser possible.
- Al 1966 es va crear la Reserva Nacional de Caça de l'Alt Pallars-Aran.
- Al 1992 es va aprovar el PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural) format per les zones de l'Alt Àneu, la capçalera dels rius Noguera de Cardós i Noguera de Vallferrera i la vall de Santa Magdalena.
- Al 2001 aquests tres espais juntament amb el Alt Pallars i la Torrassa s'inclouen en la xarxa Natura 2000.
- Al 2003 finalitza aquest llarg procés amb la creació del Parc Natural de l'Alt Pirineu.

ELS AMBIENTS DEL PARC

No és d'estranyar que durant tant de temps es volgués protegir aquest territori, ja que es tracta d'una zona amb un gran patrimoni geològic i natural. La seva gran superfície (69.850 ha) unida a la diferència altitudinal (de 600 a 3143 m) dona lloc a una gran varietat d'hàbitats que junts formen un immens mosaic paisatgístic, que és la riquesa més rellevant del parc.

Des dels cims fins al fons de les valls hi ha, aproximadament, un desnivell de 2.500 m. Que es distribueixen en franges asimètriques, de menor a major altura.

PIS BASAL

El pis basal ocupa la franja entre els 600 i 900 m d'altitud i comprèn la part baixa de les muntanyes i el fons de les valls. Gran part del bosc autòcton que ocupava aquesta zona va desaparèixer amb l'assentament dels pobles i l'aprofitament agrícola i ramader. Així i tot, és fàcil trobar alzines, roures, pins repoblats, arbustos com el boix o el ginebre i plantes com la farigola i la lavanda. Destaca la presència de la **Savina Turífera**

(Juniperus Thurífera) recentment descoberta al parc (a Catalunya no es troba en cap altre lloc) i que ocupa la solana d'Alins en la Vall Ferrera.

PIS MONTÀ

Entre els 900 i els 1800 m trobem el pis montà, l'espai ideal pel bestiar i que l'home, al humanitzar-lo, l'ha embellit amb nombroses bordes.

Esta poblat per fagedes i abetales, però també trobem, roures, teixos, bedolls, til·lers, oms, freixes, avellaners, aurons, servals. En aquesta altitud trobem una de les joies botàniques del Pirineu, l'orella d'os (Ramonda myconi) un veritable un fòssil vivent ja que ocupa aquestes muntanyes des de la era Terciària.

PIS SUBALPÍ

El pis subalpí es troba entre els 1.800 i els 2.400 metres, en aquesta alçada el clima s'endureix perquè augmenten les nevades i la insolació. És el territori del pi negre i l'avet que, a cotes més baixes, es barreja amb el pi vermell formant magnífics boscos. Als prats trobem una gran varietat de flors que, al desaparèixer la neu als voltants de la segona quinzena de juny, floreixen convertint aquesta zona en un dels hàbitats més espectaculars del parc

PIS ALPÍ

Les dures condicions climàtiques del pis alpí, situat entre els 2.400 i els 2.800 m, impedeixen el creixement de qualsevol arbre. En aquesta zona existeix una variació tèrmica de 20° entre el dia i la nit, lo que provoca una perillosa mobilitat del sòl. La planta més comú es la gramínia Festuca eskia que ha desenvolupat unes llargues i fortes arrels que, al mateix temps, eviten l'erosió del terreny.

Són poques les flors que sobreviuen, però les que ho fan viuen cobertes de neu la major part de l'any i suportant vents molt forts i una intensa radiació solar. La més peculiar és l'edelweiss (Leontopodium alpinum) que es recobreix d'una borra pilosa que la protegeix del gel i de les radiacions. Però l'esforç evolutiu més sorprenent l'ha aconseguit la gramínia Poa alpina, que es clona a si mateixa i s'arrela directament al terra.

PIS NIVAL

Dels 2.800 fins als 3.143 m trobem el pis nival que és el regne de les glaceres i els pedregars i encara que sembli impossible hi ha plantes que aconsegueixen suportar el rigorós clima d'aquestes altituds. Com és el cas del ranuncle de les glaceres (Ranunculus glacialis), la molsa florida (Silene acaulis) o la farigola de muntanya (Thymus nervosus).

LES ZONES ACUÀTIQUES DEL PARC

Al Parc Natural de l'Alt Pirineu, segons dades oficials, hi ha uns 87 llacs i unes 94 llacunes, concentrades principalment en les capçaleres de les Valls d'Àneu, Cardós i Ferrera. I és que l'aigua és un dels components més essencials del parc al donar vida als rius, rierols, llacs, llacunes, aiguamolls, etc. Junt amb el veí Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, formen la major concentració lacustre de tot el Pirineu.

A la Vall de Cardòs es troba el Estany de Certascan, que amb una superfície de 57 ha i una fondària de 100 m, és el llac glacial més gran del Pirineu.

Afortunadament la truita, espècie invasora introduïda per l'home, no ha aconseguit colonitzar la totalitat dels llacs i gràcies a això, els amfibis, els seus veritables propietaris, avui dia en perill d'extinció, sobreviuen en diversos dels llacs verges que encara es conserven en perfecte estat.

LA FAUNA DEL PARC

En el Parc Natural de l'Alt Pirineu, trobem un bon nombre d'endemismes i espècies amenaçades l'hàbitat de les quals es troba únicament al parc.

INVERTEBRATS

Són majoria al parc i encara que no es té una informació detallada sobre ells, s'han inventariat 31 espècies de odonatos (**libèl·lules**) i 330 de lepidopteros (papallones). Amb una mica de sort es poden veure dues de les **papallones** més espectaculars i grans del parc: La Parnassius apollo i la Graellsia isabelae que vola de nit. Els insectes (mosques, tábanos, grills, llagostes, escarabats, etc.) passen a ser la base alimentària d'altres espècies.

AMFÍBIS

Són vuit les espècies que podem trobar. Les més especials són: La granota vermella (Granota temporal), **el tritó pirinenc** (Calotriton asper) espècie endèmica dels Pirineus i la vistosa salamandra. El **tritó palmat** no és molt abundant al parc, però en viure a 2.454 m, és considerada la població a més altitud de tota l'àrea de distribució mundial.

PEIXOS

Tant als llacs com als rius trobem cinc espècies de peixos, tres pertanyen a la família dels salmònids; truita comú (Salm trutta), la truita irisada (Oncorhynchus mykiss) i truita de manantial (Salvelinus fontinalis) i dos, a la dels ciprínids; piscardo (Phoxinus phoxinus) i madrilla. La truita, a diferència dels rius, no és autòctona dels llacs. Encara que hi sigui des de molt antic, ha estat l'home qui l'ha introduït.

Excepte la truita comú que es autòctona de Catalunya, les altres dos espècies són invasores, molt depredadores i responsables de la desaparició dels amfibis i els organismes propis dels llacs glacials. A partir de la dècada dels 80 apareixen el piscardo i la madrilla, dos ciprínids utilitzats com a esquer (avui dia il·legal) que, a causa de la seva capacitat d'adaptació i voracitat, ha acabat amb els llacs on s'han introduït.

RÈPTILS

Al parc hi ha 17 espècies de rèptils, la majoria d'ascendència europea. Un dels rèptils més comuns és la sargantana que podem trobar en qualsevol zona. En els aiguamolls viu la sargantana de torbera (Zootoca vivipara), en els pedregars la sargantana roquera (Podarcis muralis) i en les zones més baixes la sargantana ibèrica (Podarcis hispanica). Però la veritable joia del parc és la **sargantana pallaresa** (Iberolacerta aurelioi) descoberta al 1994 i que viu als pedregars del pis alpí i compta amb el grau de protecció més elevat del parc.

OCELLS

Hi ha censades 184 espècies d'ocells, una quantitat molt elevada per a un territori de muntanya. Entre les 21 espècies de rapinyaires diürnes i degut a la seva grandària i bellesa, la més coneguda és **l'àguila real** (*Aquila chrysaetos*). El Parc Natural és un dels pocs llocs del continent, on es poden trobar les quatre espècies de voltor europeu: **El trencalòs** (*Gypaetus barbatus*), **l'aufrany** (*Neophron percnopterus*) el voltor lleonat (*Gyps fulvus*) i el voltor negre (*Aegypius monachus*).

Els boscos de pins i avets subalpins amaguen una altra de les joies del parc. **El gall fer** (*Tetrao urogallus aquitanicus*). Es tracta d'una veritable relíquia glacial, un dels ocells més espantadissos i delicats del parc i que és objecte d'una especial protecció amb el projecte Perifer.

Durant la primavera, estiu i tardor s'alimenta de brots, fulles i fruits dels arbustos, sobretot nabius. A l'hivern es refugia en les zones altes del bosc i s'alimenta únicament de acícula (agulla de pi). En tractar-se d'un aliment poc nutritiu necessita reservar al màxim la seva energia, i si es veu amenaçada, al fugir gasta l'energia posant en risc la seva vida.

El Parc té les úniques parelles reproductores de pardal alpí (*Montifringilla nivalis*) de la vessant sud dels Pirineus catalans. Un altre ocell curiós es la **perdiu nival** (*Lagopus mutus*) que viu a gran alçada i que al arribar l'hivern es camufla canviant el color de les seves plomes.

MAMÍFERS

El seu territori abrupte i inaccessible, amb una gran extensió i diferència altitudinal i poca activitat humana, fan del parc el lloc ideal per la conservació de diversos mamífers. Entre tots, destaca **l'os bru** (*Ursus Arctos*), perseguit fins a la seva extinció, és avui en dia el monarca indiscutible d'aquesta gran serralada. El govern francès seguin el Projecte Europeu Life+Nature, va alliberar al 1996-1997 dues femelles, Ziva i Melba i un mascle Pyros. Un autèntic mascle-alfa que no permet a cap os, ja sigui fill o net seu, introduir-se en el dispers harem que ell domina. Fins al punt que el 75% dels ossos que viuen total o parcialment a Catalunya, sobretot a les valls d'Aran, Àneu i Cardós són fills seus. Actualment s'estima que als Pirineus centrals hi viuen de 30 i 35 exemplars.

La comunitat més diversa de grans herbívors salvatges de Catalunya, es troba al parc i està formada per sis espècies: Isard, cérvol, cabirol, daina, mufló i cabra montesa.

L'isard (*Rupicapra pyrenaica*) és el més emblemàtic de tots els ungulats del parc. Les seves banyes en forma de ganxo són petits, circulars i sense nusos, rectes a l'inici i corbats cap endarrere al final.

El cérvol (*Cervus elaphus*) és fàcil d'identificar gràcies a la imponent cornamenta ramificada que renova cada setembre, coincidint amb l'època de zel. Aquest esdeveniment es denomina brama, i és un veritable espectacle, veure lluitar als mascles per a conquistar territori i femelles, acompanyat per forts sons guturals.

El cabirol (*Capreolus capreolus*) és una espècie solitària que es mou entre els clars del bosc i zona de pastures de la part baixa i mitjana del parc. En arribar l'hivern perden les seves petites banyes de tres puntes.

La daina (*Dama dama*) se li distingeix fàcilment pel seu pelatge marró-vermellós amb taques blanques i les seves astes palmades que renova cada any a la primavera. En la seva fase de cervatell, recorda al Bambi de Walt Disney.

El mufló (*Ovis gmelini*) es va introduir a Andorra al 1990 i va entrar al parc a través de la Vall de Tor i la Serra de Màniga-Salòria. És fàcil de reconèixer per les seves curioses banyes que creixen en espiral a cada costat del cap i que, segons la seva longitud, permeten saber la seva edat perquè no els cauen mai.

La cabra muntesa o cabra salvatge (*Capra pyrenaica*), espècie autòctona del Pirineu que es reconeix per les banyes gruixudes que s'eleven i corben cap endarrere separant les puntes entre si. Al any 2000 va morir a l'Aragó l'último exemplar, però França, entre el 2014 i el 2017 ha alliberat 95 exemplars al departament de l'Ariege. Actualment les seves cries ja es troben a la capçalera de la Vall de Cardós.

El senglar (Els seus scrofa) es troba en abundància en qualsevol lloc del parc i de Catalunya, a excepció de les zones rocoses d'alta muntanya.

El llop (*Canis lupus*), actualment, la població de llops a Catalunya és erràtica i es mouen entre Catalunya Andorra i França. La presència del llop s'ha detectat últimament dins del Parc Natural de l'Alt Pirineu al municipi d'Alins (Vall Ferrera). L'àrea de distribució es situa als voltants del Parc Natural del Cadí-Moixeró, on, segons les mostres recollides, s'ha comptabilitzat un mínim d'onze individus presents a Catalunya del 2000 al 2008.

Entre la fauna nocturna destaca **l'almesquera** (*Galemys pyrenaicus*), endemisme ibèric i representant únic del seu gènere i molt difícil de veure. Aquest curiós animal insectívor de costums aquàtiques i nocturnes habita els cursos fluvials de aigües netes i molt oxigenades. Les principals característiques, dins de la seva raresa, són el morro amb forma de trompeta i els peus posteriors grossos i palmats amb els dits units per una membrana. La seva morfologia és el testimoni de la adaptació d'un talp a la vida aquàtica.

En les zones mitjanes-altes veiem fàcilment a la simpàtica **marmota** (*Marmota marmota*) que a l'estiu ens alegra amb les seves xiulades.

LA PETJADA DE L'HOME AL PARC

L'home és l'espècie que més ha influït al parc. Fa 11.000 anys que l'ésser humà el recorre, o bé, l'habita en diferents etapes. La dura feina diària per subsistir en un mitjà molt hostil ha modelat al llarg dels segles el seu paisatge, donant forma a un ric patrimoni que s'ha mantingut fins als nostres dies i que és un dels majors valors del parc.

PATRIMONI INMATERIAL

Encara que sembli el contrari, té una gran importància dins d'aquest immens llegat. Ja que és la memòria no escrita dels successos esdevinguts al llarg del temps, i que han perdurat gràcies a les històries narrades generació rere generació.

També han arribat fins nosaltres, els refranys, festes populars i religioses i una infinitat de petits actes diaris, que han establert les bases dels costums moderns. Una de les festes més arrelades és "**Les Falles**", que la UNESCO declarava en el 2015 com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Amb això reconeixia un ritual ancestral que provenia des de més enllà de la memòria dels pobles

Existeixen llocs emblemàtics dins del parc que tenen un elevat valor simbòlic, com és **la Pica d'Estats** (3.143 m), el sostre de Catalunya que durant la Diada de l'11 de setembre ascendeixen gents vingudes de tot el principat.

PATRIMONI INDUSTRIAL

L'aprofitament de la força de l'aigua (energia hidràulica) va suposar una innovació tècnica i una gran embranzida en el desenvolupament de les antigues indústries

La Vall Ferrera deu el seu nom, des del segle XI, a les mineralitzacions de ferro presents a les seves muntanyes. Per a crear **el ferro** era necessari l'ús del carbó vegetal, que s'obtenia igual que el mineral de ferro, dels frondosos vessants dels seus boscos, majoritàriament el del Bosc de Virós a la Vall Farrera.

La llana d'ovella, utilitzada ja al Neolític, va ser la base per a una de les indústries artesanes més antigues del món

Els molins de farina accionats per energia hidràulica van ser una de les infraestructures més estesa al Pirineu. Se situaven a la vora dels cursos fluvials on gairebé tots els pobles tenien un.

Les aserradoras es nodrien dels arbres talats en els frondosos boscos, del que ara és el parc natural. Igual que els molins de farina aprofitaven l'aigua que captaven del riu a través d'un canal. Gràcies a això, la construcció va fer un gran pas endavant en facilitar el tall de bigues, pals i taulons amb major facilitat.

Els forns de calç se situaven aprofitant el pendent del terreny, en zones de muntanya amb sòl calcari i abundant fusta en les proximitats. Se li podien donar diversos usos, però en barrejar-la amb aigua i sorra s'obtenia el morter, imprescindible per a la construcció dels habitatges.

Els que antigament van habitar aquestos territoris, des de la saviesa que dona el respecte per la naturalesa, ens han llegat un territori modelat, però no destruït. Avui dia recorrent la muntanya o bé practicant tot tipus d'esports, conviuen amb les gents d'aquesta terra, milers de persones vingudes de tot el món, és el turisme, un fenomen impensable en altres èpoques, que ha revolucionat i amenaça amb transformar aquestes territoris. Si gestionem tots aquests canvis, respectant l'entorn i els costums dels seus habitants, practiquem la tolerància, reconeixent la necessitat dels uns i els altres i salvaguardem aquesta meravellosa terra, potser, podem llegar a les futures generacions un patrimoni modelat, però no destruït.